

**University of agribusiness and rural development
Bulgaria**

Proceedings
of the International scientific and practical conference
“Bulgaria of regions”

Plovdiv, 2018

Proceedings of the International scientific and practical conference

BULGARIA OF REGIONS'2018

Conference topic'2018:

Socio-economic zoning: traditions, contemporary state and problems

19 – 21 October 2018

University of agribusiness and rural development

Plovdiv, Bulgaria

The conference is supported by the National Science Fund of the Republic of Bulgaria

Contract ДПМНФ 01/34 of September 19, 2018

*under the Procedure for Support of International Scientific Forums held in the Republic of Bulgaria by
the National Science Fund*

Сборник доклади от Международна научно-практическа конференция

БЪЛГАРИЯ НА РЕГИОНИТЕ'2018

Тема на конференцията 2018:

„Социално-икономическо райониране - традиции, съвременно състояние и проблеми“

19 – 21 октомври 2018 г., Пловдив

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите

Конференцията е осъществена с подкрепата на Фонд „Научни изследвания“

Договор ДПМНФ 01/34 от 19 септември 2018 г.

*по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България
на Фонд „Научни изследвания“*

Proceedings of the International scientific and practical conference
BULGARIA OF REGIONS‘2018

*© Academic Publishing House „Talent”, Plovdiv, 2018
University of agribusiness and rural development, Bulgaria*

*© Академично издателство „Талант”, Пловдив, 2018
Висше училище по агробизнес и развитие на регионите*

<http://science.uard.bg/>

ISBN 978-619-203-229-6 (on-line)

Conference Scientific Committee

Prof. Dr. Eng. Dimitar Dimitrov - president
Prof. Dr. Mariana Ivanova
Prof. Dr. Veselin Boyadzhiev
Prof. Dr. Ermile Meskhia
Prof. Dr. Novruz Guliev
Prof. Dr. Liliya Korchevska
Prof. Dr. Rohana P. Mahaliyanaarachchi
Prof. Dr. Eduardas Spiriajevas
Prof. Dr. Dejan Metodijeski
Prof. Dr. Boris Kolev
Prof. Dr. Zlatka Grigorova
Prof. Dr. Plamen Lakov
Corr. Member Anatoliy Kucher
Assoc. Prof. Dr. Nazan Arifoglu
Assoc. Prof. Dr. Ekaterina Arabska
Assoc. Prof. Dr. Krasimir Levkov
Assoc. Prof. Dr. Georgi Georgiev
Assoc. Prof. Dr. Aleksandar Davchev
Assoc. Prof. Emilia Patarchanova

Conference Organizing Committee

Prof. Dr. Eng. Dimitar Dimitrov - president
Prof. Dr. Mariana Ivanova
Prof. Dr. Zlatka Grigorova
Prof. Dr. Plamen Lakov
Assoc. Prof. Dr. Ekaterina Arabska
Assoc. Prof. Dr. Krasimir Levkov
Assist. Prof. Ivanka Shopova
Assist. Prof. Stefka Timareva
Assist. Prof. Kirilka Nenkova
Assist. Prof. Milena Deyanova

Proceedings' Editors

Prof. Dr. Eng. Dimitar Dimitrov
Prof. Dr. Ogniana Stoichkova
Prof. Dr. Mariana Ivanova
Assoc. Prof. Dr. Krasimir Levkov
Assoc. Prof. Dr. Ekaterina Arabska

Proceedings' Reviewers in sections

Discussion panel 1: Current issues of socio-economic zoning in the EU
Prof. Dr. Zlatka Grigorova, Assoc. Prof. Dr. Aleksandar Davchev
Discussion panel 2: Smart specialization and socio-economic development
Prof. Dr. Vyara Slavianska, Assoc. Prof. Dr. Georgi Georgiev
Discussion panel 3: Socio-economic zoning of Bulgaria
Prof. Dr. Plamen Lakov, Prof. Dr. Zlatka Grigorova
Conference panel 1: Policies for regional development and tourism
Prof. Dr. Zlatka Grigorova, Assoc. Prof. Dr. Aleksandar Davchev
Conference panel 2: Regional infrastructure and municipality management
Prof. Dr. Plamen Lakov, Assoc. Prof. Dr. Georgi Georgiev
Conference panel 3: Regional specialization
Prof. Dr. Zlatka Grigorova, Assoc. Prof. Dr. Nazan Arifoglu
Prof. Dr. Plamen Lakov, Assoc. Prof. Dr. Aleksandar Davchev
Plenary session, Poster session, Closing session
Prof. Dr. Vyara Slavianska, Assoc. Prof. Dr. Georgi Georgiev
Prof. Dr. Plamen Lakov, Prof. Dr. Zlatka Grigorova

Научен комитет на конференцията

Проф. д-р инж. Димитър Димитров - председател
Проф. д-р Марияна Иванова
Проф. д-р Веселин Бояджиев
Проф. д-р Ермиле Месхия
Проф. д-р Новруз Гулиев
Проф. д.ик.н. Лилия Корчевская
Проф. д-р Рохана Махалианарачи
Проф. д-р Едуардас Спириайевас
Проф. д-р Деян Методиески
Проф. д-р Борис Колев
Проф. д-р Златка Григорова
Проф. д-р Пламен Лаков
Чл. кор. Анатолий Кучер
Доц. д-р Назан Арифоглу
Доц. д-р Екатерина Арабска
Доц. д-р Красимир Левков
Доц. д-р Георги Георгиев
Доц. д-р Александър Давчев
Доц. д-р Емилия Патарчанова

Организационен комитет на конференцията

Проф. д-р инж. Димитър Димитров - председател
Проф. д-р Марияна Иванова
Проф. д-р Златка Григорова
Проф. д-р Пламен Лаков
Доц. д-р Екатерина Арабска
Доц. д-р Красимир Левков
Ас. Иванка Шопова
Ас. Стефка Тимарева
Ас. Кирилка Ненкова
Ас. Милена Деянова

Редактори на сборника

Проф. д-р инж. Димитър Димитров
Проф. д-р Огняна Стоичкова
Проф. д-р Марияна Иванова
Доц. д-р Красимир Левков
Доц. д-р Екатерина Арабска

Рецензенти на сборника по секции

Дискусионен панел 1: Актуални проблеми на социално-икономическото райониране в ЕС
проф. д-р Златка Григорова, доц. д-р Александър Давчев
Дискусионен панел 2: Интелигентна специализация и социално-икономическо развитие
проф. д.н. Вяра Славянска, доц. д-р Георги Георгиев
Дискусионен панел 3: Социално-икономическо райониране на България
проф. д-р Пламен Лаков, проф. д-р Златка Григорова
Конферентен панел 1: Политики за регионално развитие и туризъм
проф. д-р Златка Григорова, доц. д-р Александър Давчев
Конферентен панел 2: Регионална инфраструктура и управление на общините
проф. д-р Пламен Лаков, доц. д-р Георги Георгиев
Конферентен панел 3: Регионална специализация
проф. д-р Златка Григорова, доц. д-р Назан Арифоглу
проф. д-р Пламен Лаков, доц. д-р Александър Давчев
Пленарна сесия, Постерна сесия, Заключително заседание
проф. д.н. Вяра Славянска, доц. д-р Георги Георгиев
проф. д-р Пламен Лаков, проф. д-р Златка Григорова

Contents

Съдържание

Plenary session Пленарни доклади

Socio-economic approach in subdividing territory into regions in Bulgaria – traditions, current achievements and problems21

Veselin Boyadzhiev, Vasil Zarkov, Neli Veselinova, Plamen Patarchanov
St. Kliment Ohridski Sofia University, Bulgaria

Социално-икономическото райониране на България - традиции, съвременни достижения и проблеми21

Веселин Бояджиев, Васил Зарков, Нели Веселинова, Пламен Патарчанов
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Discussion panel 1: Current issues of socio-economic zoning in the EU

Дискусионен панел 1: Актуални проблеми на социално-икономическото райониране в ЕС

Borders, regional policy and regional development in the countries of the European Union41

Slavi Petrov Dimitrov
St. St. Cyril and Methodius University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

Граници, регионална политика и регионално развитие в страните от Европейския съюз41

Слави Петров Димитров
Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“, Катедра „Туризм“

The position of the capital cities and urban agglomerations in the system of classification of territorial units for statistics49

Krasimir Levkov & Plamen Lakov
University of agribusiness and rural development, Bulgaria

Мястото на столичните градове и градски агломерации в системата на класификацията на териториалните единици за статистически цели49

Красимир Левков, Пламен Лаков
Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Socio-economic regional disparities in Bulgaria57

Stoyan Totev
Economic Research Institute, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, Bulgaria

Социално-икономически регионални различия в България57

Стоян Тотев
Институт за икономически изследвания, Българска академия на науките

Discussion panel 2: Smart specialization and socio-economic development

Дискусионен панел 2: Интелигентна специализация и социално-икономическо развитие

Smart specialisation - an innovative approach to the economic transformation of the Republic of Moldova and the role of the universities in this process67

Larisa Savga
Trade Co+operative University of Moldova, Chisinau, Republic of Moldova
Sergiu Porcescu
Knowledge Hub Moldova, Chisinau, Moldova

Peculiarities of formation of the strategy for innovative development of regions	77
Liliya Korchevska & Yaroslav Sergeev <i>Kherson National Technical University, Ukraine</i>	
Особенности формирования стратегии инновационного развития регионов	77
Лилия Корчевская, Ярослав Сергеев <i>Херсонский национальный технический университет - Херсон</i>	
Efficient traceability of aquatic products on the cold supply chain management via IoT and artificial neural networks	81
Konstantinos Kokkinos <i>Department of Computer Science, University of Thessaly, Lamia, Greece</i> Nicholas Samaras <i>Department of Computer Science and Engineering, TEI of Thessaly, Larissa, Greece</i>	
Discussion panel 3: Socio-economic zoning of Bulgaria Дискусионен панел 3: Социално-икономическо райониране на България	
The need for a new logic in the regionalization of the national space.....	91
Plamen Patarchanov <i>St. Kliment Ohridski University of Sofia, Bulgaria</i> Emilia Patarchanova <i>Neofit Rilski South-West University</i> Vasil Zarkov <i>St. Kliment Ohridski University of Sofia, Bulgaria</i>	
За нуждата от нова логика в регионализацията на националното пространство	92
Пламен Патарчанов <i>Софийски университет „Св. Климент Охридски“</i> Емилия Патарчанова <i>Югозападен университет “Н. Рилски“</i> Васил Зарков <i>Софийски университет „Св. Климент Охридски“</i>	
Overview and analysis of the main tourist regionalizations of Bulgaria	105
Maria Grozeva <i>National Institute of Geophysics, Geodesy and Geography, Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria</i>	
Преглед и анализ на основните туристически райониране на България	106
Мария Грозева <i>Национален институт по геофизика, геодезия и география, Българска академия на науките - София</i>	
Anthropogeography and economic geography within two epoices	117
Tihomir Lichev <i>D. A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, Bulgaria</i>	
Антропогеографията и икономическата география на границата между две епохи	117
Тихомир Личев <i>Стопанска академия „Д. А. Ценов“, Свищов</i>	

Conference panel 1: Policies for regional development and tourism
Конферентен панел 1: Политики за регионално развитие и туризъм

Regional tourism development policy and distribution of hotels in Macedonia	127
Dejan Metodijeski <i>Faculty of tourism and business logistics, University Goce Delcev, Stip, Macedonia</i>	
Jasmina Andreeva <i>St. Kliment Ohridski University of Sofia – Bulgaria</i>	
Oliver Filiposki <i>University Goce Delcev Stip - Macedonia</i>	
Регионална политика за развитие на туризма и разпределение на хотелите в Р Македония.....	127
Деян Методиески <i>Университет „Гоце Делчев“, Щип, Македония</i>	
Ясмина Андреева <i>Университет „Св.Климент Охридски“, София, България</i>	
Оливер Филипоски <i>Университет „Гоце Делчев“, Щип, Македония</i>	
Perspectives for the development of wine tourism in certain regions of Macedonia.....	139
Emilija Todorovic <i>Faculty of tourism and business logistics, University Goce Delcev, Stip, Macedonia</i>	
Georgi Michev <i>Faculty of agriculture, University Goce Delcev, Stip, Macedonia</i>	
Features and priorities of tourism development strategic planning in the Stavropol region	151
Andrey Efimov <i>Pyatigorsk State University, Russia</i>	
Особенности и приоритеты стратегического планирования развития туризма в Ставропольском крае	151
Андрей Васильевич Ефимов <i>ФГБОУ ВО «Пятигорский государственный университет», Россия</i>	
Analysis and evaluation of resource potential for tourism development in Shumen municipality ...	155
Milena Stoyanova & Ivaylo Vladev <i>Bishop Konstantin Preslavski University of Shumen, Bulgaria</i>	
Анализ и оценка на ресурсния потенциал за развитие на туризма в община Шумен	155
Милена Стоянова, Ивайло Владев <i>Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ Катедра „География, регионално развитие и туризъм“</i>	
Current state and prospects of tourism development in the Republic of Azerbaijan	165
Современное состояние и перспективы Развития туризма в Азербайджанской Республике .	165
Novruz Amirkhan Guliyev <i>Head of the Department of “Hotel and restaurant business”, Azerbaijan Tourism and Management University (ATMU), Baku, Azerbaijan</i>	
Model of holistic socio-professional competences of a tourism manager	165
Модель целостной социально-профессиональной компетентности менеджера по туризм	165
Novruz Amirkhan Guliyev <i>Head of the Department of “Hotel and restaurant business”, Azerbaijan Tourism and Management University (ATMU), Baku, Azerbaijan</i>	

The Role of Adjara Sightseeing in Tourism	171
Ermile Meskhia <i>Professor, Doctor of Historical Sciences, Batumi Art State University, Georgia</i>	
Роль достопримечательностей Аджарии в туризме.....	171
Эрмиле Месхиа <i>Профессор Батумского государственного университета искусств, доктор наук, Грузия</i>	
Maritime spatial planning of the Black sea region - problems and challenges	177
Vasil Zarkov <i>St. Kliment Ohridski Sofia University, Bulgaria</i>	
Морско-пространствено планиране на Черноморския регион – проблеми и предизвикателства	177
Васил Зарков <i>СУ „Св. Климент Охридски“</i>	
Conference panel 2: Regional infrastructure and municipality management Конферентен панел 2: Регионална инфраструктура и управление на общините	
Concerning the issue of the peculiarities and the influence of natural resources and conditions on Ukrainian system of the population settlement and distribution	191
Olha Davidova & Nataliya Zablotovska <i>Chernivtsi Yuriy Fedkovych National University, Ukraine</i>	
Demographic situation and social moods towards emigration in the municipality of Smolyan - opportunities for economic development	195
Valentin Bilyanski <i>University of national and world economy, Sofia, Bulgaria</i>	
Демографската ситуация и нагласите за емиграция в община Смолян – възможности за икономическо развитие.....	195
Валентин Билянски <i>Университет за национално и световно стопанство, София, България</i>	
Development of tourism infrastructure as a component of employment of young entrepreneurs and quality of life in the EU	211
Korina Kaushan <i>University "Perspectiva-INT", Chisinau, Moldova</i>	
Развитие инфраструктури туризма как составляющая занятости молодого предпринимателя и качество жизни в пространстве ЕС	211
Корина Каушан <i>Университет Perspectiva-INT Молдова</i>	
The development of spiritual tourism as a factor in the formation of the personality of a teenager, in the context of Orthodox traditions.....	217
Anatoly Kaushan <i>Ion Creangă Pedagogical State University, Moldova</i>	
Развитие духовного туризма-как фактор формирования личности подростка в контексте православных традиций	217
Анатолий Каушан <i>Докторант Кишиневского Государственного Педагогического Университета "им. Иона Крянгэ", Республики Молдовы</i>	

Development of the farmers' markets in Bulgaria	223
Petia Branzova	
<i>Economic research institute, Bulgarian academy of science, Bulgaria</i>	
Развитие на пазарите на земеделските производители в България	223
Петя Брънзова	
<i>Институт за икономически изследвания, Българска академия на науките, София</i>	
Financial analysis of municipal expenditures in Bulgaria	231
Biser Krastev	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	
Финансов анализ на разходите на общините в България	231
Бисер Кръстев	
<i>Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив</i>	
Conference panel 3: Regional specialization	
Конферентен панел 3: Регионална специализация	
Potential of soil for sustainable intensification of Ukrainian agriculture.....	241
Anatoliy Kucher	
<i>Corresponding Member at Academy of Economic Sciences of Ukraine (AESU)</i>	
<i>National Scientific Center «Institute for Soil Science and Agrochemistry Research named after O.N. Sokolovsky», Ukraine</i>	
Потенциал почви для устойчивой интенсификации сельского хозяйства Украины	241
Анатолій Кучер	
<i>Канд. пед. наук, член-кореспондент Академії економічних наук України</i>	
<i>ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського», Україна</i>	
Establishment of quality assurance mechanisms of vocational education specifics in organic farming and its' European approaches to Georgia's example	249
Ia Mosashvili, Tea Nadiradze, Mzia Beruashvili	
<i>Georgian Technical University, Georgia</i>	
Diversity of antioxidant properties among Madan (<i>Syzygium cumini</i>) trees in Belihuloya Region, Sri Lanka: Potential for improvement for community use.....	255
Prasajith Kapila Dissanayake, P.W.S.N. Dharmasena, G.E.M. Wimalasiri	
<i>Department of Export Agriculture, Faculty of Agricultural Sciences, Sabaragamuwa University of Sri Lanka</i>	
Adopting slight changes in agronomic practices to obtain bigger impacts on yield and yield quality: hybrid seed production of <i>Platycodon Grandiflorus</i> under tropical greenhouse conditions	267
G. D. Kapila Kumara	
<i>Sabaragamuwa University of Sri Lanka, Sri Lanka</i>	
M. P. T. P. Subasinghe	
<i>Faculty of Agricultural Sciences, Sabaragamuwa University of Sri Lanka, Belihuloya, Sri Lanka</i>	
A. Balasooriya	
<i>Hayleys Quality Seeds Company Pvt. Ltd. – Oluganthota, Welimada, Sri Lanka</i>	
Regional trends in plant growing in Bulgaria	275
Plamen Lakov & Nikola Valchev	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	
Регионални тенденции в развитието на растениевъдството в България	275
Пламен Лаков, Никола Вълчев	
<i>Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив</i>	

Organic catering – a perspective for the sustainable development of the Turkish catering sector ..287

Nazan Arifoglu

Canakkale Onsekiz Mart University, Canakkale College of Applied Sciences, Department of Food Technology, Canakkale, Turkey

Mustafa Ogutcu

Canakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Engineering, Department of Food Engineering, Canakkale, Turkey

Hasan Basri Ormanci

Canakkale Onsekiz Mart University, Canakkale College of Applied Sciences, Department of Fisheries Technology, Canakkale, Turkey

Ali Karabayir

Canakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Agriculture, Department of Animal Sciences, Canakkale, Turkey

Impact of expected climate change on the average yields of apples in the Southeastern Region of Bulgaria293

Petia Branzova

Economic Research Institute, Bulgarian academy of sciences, Bulgaria

Влияние на очакваните климатични промени върху средните добиви от ябълки в Югоизточен район на България293

Петя Брънзова

Институт за икономически изследвания, Българска академия на науките - София

The greenhouse vegetable production in Bulgaria - issues of the regional specialization.....301

Keranka Nedeva, Valko Stoilov, Nanyo Nanev

University of agribusiness and rural development, Bulgaria

Въпроси на регионалната специализация на оранжерийното зеленчукопроизводство в България301

Керанка Недева, Вълко Стоилов, Наньо Нанев

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Men-women and the story of the tortoise and the hare307

Ekrem Tufan

Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale School of Applied Sciences, Terzioğlu Yerleşkesi, Çanakkale, Turkey

Selen Pekoğuz

Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Tourism, Terzioğlu Yerleşkesi, Çanakkale, Turkey

Betül Bertecene

Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Tourism, Terzioğlu Yerleşkesi, Çanakkale, Turkey

**Poster session and short presentations
Постерна сесия и кратки презентации**

Regional characteristics of the ethnic tourism in Mexico315

Luis Hulian Montero Palma

Associate of the Embassy of Mexico in Hungary

Krasimir Levkov

University of agribusiness and rural development, Bulgaria

Регионални характеристики на етнотуризма в Мексико315

Луис Хулиян Монтеро Палма

Сътрудник на Посолството на Мексико в Унгария

Красимир Левков

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Problems and trends in the development of the Bulgarian village.....	323
Aleksandar Davchev	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	
Съвременни проблеми и тенденции в развитието на българското село	323
Александър Давчев	
<i>Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив</i>	
Opportunities for overcoming the demographic problems of the Bulgarian village.....	327
Aleksandar Davchev	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	
Възможности за преодоляване на демографските проблеми на българското село	327
Александър Давчев	
<i>Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив</i>	
Regional development policy and sustainable development goals	333
Vesela Radovic	
<i>Institute for Multidisciplinary Research, Belgrade University, Serbia</i>	
Ekaterina Arabska	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	
Regionalization and regional development as an organizational model for sustainability, conservation and growth	337
Zlatka Grigorova, Ekaterina Arabska, Nikolina Mareva	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	
Районирането и регионалното развитие като организационен модел за устойчивост, опазване и растеж	337
Златка Григорова, Екатерина Арабска, Николина Марева	
<i>Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив</i>	
Capitalization of land in the system of financing of agricultural projects	345
Lesia Kucher	
<i>Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchaev, Ukraine</i>	
Капитализация земель в системе финансирования аграрных проектов	346
Леся Кучер	
<i>Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва, Україна</i>	
Exploring the resource potential for the development of weekend tourism in the Lucky municipality	353
Stefka Timareva	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	
Изследване ресурсния потенциал за развитие на уикенд туризъм в Община Лъки.....	353
Стефка Тимарева	
<i>Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив</i>	
Holistic approach to marketing management of a tourist destination	359
Svetlana Lakova	
<i>St. St. Cyril and Methodius Veliko Tarnovo University, Bulgaria</i>	
Холистичен подход при маркетинговото управление на туристическа дестинация	359
Светлана Лакова	
<i>Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“</i>	
Capacity of South Central Region of Bulgaria for health and medical tourism.....	363
Zlatka Grigorova & Ivanka Shopova	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	

Капацитет на Южен централен район за здравен и медицински туризъм	363
Златка Григорова, Иванка Шопова	
<i>Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив</i>	
The importance of descriptive information in the annual financial statements of enterprises	373
Pavlina Dimitrova	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	
Значението на дескриптивната информация в Годишния финансов отчет на предприятията	373
Павлина Димитрова	
<i>Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив</i>	
The role of career centers in universities.....	379
Kirilka Nenкова	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	
Ролята на кариерните центрове в университетите.....	379
Кирилка Ненкова	
<i>Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив</i>	
Innovative methods of teaching.....	383
Aleksandrina Gancheva & Radka Tosheva	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	
Иновативни методи на преподаване.....	383
Александрина Ганчева, Радка Тошева	
<i>Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив</i>	
The corporate risk forecasting by Cash Flow at Risk Approach	387
Georgi Georgiev & Delyan Plachkov	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	
Прогнозиране на корпоративния риск чрез подхода „Паричен поток под риск“ (CFaR)	387
Георги Георгиев, Делян Плачков	
<i>Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив</i>	
Forecasting and planning of financial statements. Practical aspects.....	393
Vladislava Georgieva	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	
Прогнозиране и планиране на финансовите отчети. Практически аспекти	393
Владислава Георгиева	
<i>Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив</i>	
The classicism and the taxation as a fiscal instrument.....	401
Tanya Todorova	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	
Класицизмът и ролята на данъците като фискален инструмент.....	401
Таня Тодорова	
<i>Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив</i>	
Bank`s operational and risk problems.....	405
Dimitar Anastasovski	
<i>University of agribusiness and rural development, Bulgaria</i>	

Groups in organization and organizational communication	411
Ivo Dimitrov	
<i>Multiprofile hospital for active treatment Eskulap Pazardzhik</i>	
Petar Petrov	
<i>Medical Institute of the Ministry of Interior – Sofia, Bulgaria</i>	
Групите в организацията и организационната комуникация.....	411
Иво Димитров	
<i>МБАЛ Ескулап - Пазарджик</i>	
Петър Петров	
<i>Медицински институт на МВР - София</i>	
Elements of nonverbal communication	419
Ivo Dimitrov	
<i>Multiprofile hospital for active treatment Eskulap Pazardzhik</i>	
Petar Petrov	
<i>Medical Institute of the Ministry of Interior – Sofia, Bulgaria</i>	
Елементи на невербалната комуникация.....	419
Иво Димитров	
<i>МБАЛ Ескулап - Пазарджик</i>	
Петър Петров	
<i>Медицински институт на МВР - София</i>	
Organizational development - model "Organizational cone"	423
Ivo Dimitrov	
<i>Multiprofile hospital for active treatment Eskulap Pazardzhik</i>	
Petar Petrov	
<i>Medical Institute of the Ministry of Interior – Sofia, Bulgaria</i>	
Valentin Irmov	
<i>University multiprofile hospital for active treatment Deva Maria – Burgas, Bulgaria</i>	
Организационно развитие – моделът “организационен конус”	423
Иво Димитров	
<i>МБАЛ Ескулап - Пазарджик</i>	
Петър Петров	
<i>Медицински институт на МВР - София</i>	
Valentin Irmov	
<i>УМБАЛ Дева Мария - Бургас</i>	
Main factors influencing communication in the health care facility.....	427
Ivo Dimitrov	
<i>Multiprofile hospital for active treatment Eskulap Pazardzhik</i>	
Petar Petrov	
<i>Medical Institute of the Ministry of Interior – Sofia, Bulgaria</i>	
Plamen Fotev	
<i>Medical Institute of the Ministry of Interior – Plovdiv, Bulgaria</i>	
Основни фактори, оказващи влияние върху комуникацията в здравното заведение	427
Иво Димитров	
<i>МБАЛ Ескулап - Пазарджик</i>	
Петър Петров	
<i>Медицински институт на МВР - София</i>	
Пламен Фотев	
<i>Медицински институт на МВР – Пловдив</i>	

Study of the connection between good communication in healthcare facilities with the quality of the offered health service and the image of the healthcare institution	437
Ivo Dimitrov	
<i>Multiprofile hospital for active treatment Eskulap Pazardzhik</i>	
Petar Petrov	
<i>Medical Institute of the Ministry of Interior – Sofia, Bulgaria</i>	
Проучване на връзката между добрата комуникация в здравните заведения с качеството на предлаганата здравна услуга и имиджа на здравното заведение	437
Иво Димитров	
<i>МБАЛ Ескулап - Пазарджик</i>	
Петър Петров	
<i>Медицински институт на МВР - София</i>	
Study of the specifics of communication between the different levels in the health facility	447
Ivo Dimitrov	
<i>Multiprofile hospital for active treatment Eskulap Pazardzhik</i>	
Valentin Irmov	
<i>University multiprofile hospital for active treatment Deva Maria – Burgas, Bulgaria</i>	
Проучване на особеностите на комуникацията между отделните нива в здравното заведение	447
Иво Димитров	
<i>МБАЛ Ескулап - Пазарджик</i>	
Валентин Ирмов	
<i>УМБАЛ Дева Мария - Бургас</i>	
Pilot industrial installation for the production of energy from sea water and home waste	455
Chavdar Kamenarov & Plamen Kamenarov	
Пилотна промишлена инсталация за производство на енергия от морска вода и битови отпадъци	465
Чавдар Каменаров, Пламен Каменаров	
Profitability of the technology for obtaining of Brown's gas from sea water and its regeneration by extraction of minerals	479
Chavdar Kamenarov & Plamen Kamenarov	
Рентабилност на технологията за добив на браунов газ от морска вода и неговото регенериране при извличане на минерали	482
Чавдар Каменаров, Пламен Каменаров	
Survey and analysis on the content of metals in the sediments obtained after sea water electrolysis from the Black Sea and comparing the data with the content of metals in the sea water and those from the sediments of the Black Sea coastal zone of the Bulgarian coast	487
Chavdar Kamenarov & Plamen Kamenarov	
Изследване и анализ на съдържанието на метали в утайките, получени след електролиза на морска вода от Черно море, и сравняване на данните със съдържането на метали в морската вода и тези от седиментите на прибрежната зона на Черно Море към българския бряг	492
Чавдар Каменаров, Пламен Каменаров	
Etiology, clinical symptoms and treatment of the most common uroinfections in women	499
Valentin Irmov	
<i>University multiprofile hospital for active treatment Deva Maria – Burgas, Bulgaria</i>	
Tanyo Stefanov	
<i>Multiprofile hospital for active treatment Burgasmed – Burgas, Bulgaria</i>	
Penka Stefanova	
<i>University multiprofile hospital for active treatment St. Georgi – Plovdiv, Bulgaria</i>	

Етиология, клиника и лечение на най-често срещани уроинфекции при жените	499
Валентин Ирмов <i>УМБАЛ Дева Мария - Бургас</i>	
Таньо Стефанов <i>МБАЛ Бургасмед - Бургас</i>	
Пенка Стефанова <i>УМБАЛ Св. Георги - Пловдив</i>	
The attitude of modern women towards the prevention of cervical carcinoma	505
Valentin Irmov <i>University multiprofile hospital for active treatment Deva Maria – Burgas, Bulgaria</i>	
Petar Petrov <i>Medical Institute of the Ministry of Interior – Sofia, Bulgaria</i>	
Penka Stefanova <i>University multiprofile hospital for active treatment St. Georgi – Plovdiv, Bulgaria</i>	
Tanyo Stefanov <i>Multiprofile hospital for active treatment Burgasmed – Burgas, Bulgaria</i>	
Отношение на съвременните жени към профилактиката на карцинома на маточната шийка	505
Валентин Ирмов <i>УМБАЛ Дева Мария - Бургас</i>	
Петър Петров <i>Медицински институт на МВР - София</i>	
Пенка Стефанова <i>УМБАЛ Св. Георги - Пловдив</i>	
Таньо Стефанов <i>МБАЛ Бургасмед - Бургас</i>	
Analysis of quality management models in hospital care	513
Valentin Irmov <i>University multiprofile hospital for active treatment Deva Maria – Burgas, Bulgaria</i>	
Petar Petrov <i>Medical Institute of the Ministry of Interior – Sofia, Bulgaria</i>	
Neven Enchev von Goldenburg <i>Multiprofile hospital for active treatment Medline – Plovdiv, Bulgaria</i>	
Анализ на моделите за управление на качеството в болничната помощ	513
Валентин Ирмов <i>УМБАЛ Дева Мария - Бургас</i>	
Петър Петров <i>Медицински институт на МВР - София</i>	
Невен Енчев фон Голденбург <i>МБАЛ Медлайн – Пловдив</i>	
Quality management of hospital services under ISO 9001: 2008 as an integral part of the International Organization Standartization series	519
Valentin Irmov <i>University multiprofile hospital for active treatment Deva Maria – Burgas, Bulgaria</i>	
Petar Petrov <i>Medical Institute of the Ministry of Interior – Sofia, Bulgaria</i>	
Neven Enchev von Goldenburg <i>Multiprofile hospital for active treatment Medline – Plovdiv, Bulgaria</i>	

Управление на качеството на болничните услуги по ISO 9001:2008 като интегрална част от серията International Organization Standardization519

Валентин Ирмов

УМБАЛ Дева Мария - Бургас

Петър Петров

Медицински институт на МВР - София

Невен Енчев фон Голденбург

МБАЛ Медлайн – Пловдив

Contemporary concepts of etiology and clinic of polycystic ovarian syndrome525

Valentin Irmov

University multiprofile hospital for active treatment Deva Maria – Burgas, Bulgaria

Vesko Stoilov

Specialized hospital for active treatment Special Medic – Plovdiv, Bulgaria

Petar Petrov

Medical Institute of the Ministry of Interior – Sofia, Bulgaria

Tanyo Stefanov

Multiprofile hospital for active treatment Burgasmed – Burgas, Bulgaria

Съвременни концепции за етиологията и клиниката на Синдрома на поликистозните яйчници525

Валентин Ирмов

УМБАЛ Дева Мария - Бургас

Веско Стоилов

СБАЛ Специал Медик - Пловдив

Петър Петров

Медицински институт на МВР - София

Таньо Стефанов

МБАЛ Бургасмед – Бургас

Closing session

Заклучително заседание

On the need for a thorough reform of the administrative territorial structure of Bulgaria535

Krasimir Levkov & Veliko Velikov

University of agribusiness and rural development, Bulgaria

Относно необходимостта от цялостна реформа на административно-териториалното устройство на България535

Красимир Левков, Велико Великов

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Round Table "Looking for Solutions for Sustainable Regional Development"

Кръгла маса „В търсене на решения за устойчиво регионално развитие“

Conference Memorandum547

Меморандум549

International scientific and practical conference
“Bulgaria of regions 2018”

Plenary session

Пленарни доклади

Plovdiv, 2018

Regional tourism development policy and distribution of hotels in Macedonia

Dejan Metodijeski

Faculty of tourism and business logistics, University Goce Delcev, Stip, Macedonia

Jasmina Andreeva

St. Kliment Ohridski University of Sofia – Bulgaria

Oliver Filiposki

University Goce Delcev Stip - Macedonia

Abstract: The subject of this paper is the regional development of tourism that will be discussed through the distribution of hotels in Macedonia. For the purposes of the paper, the eight statistical regions in Macedonia will be analyzed. Regional tourism development will be presented through tables that cover regional development programs, tourist arrivals, overnight stays and regional hotel distribution. Through the analysis, the differences in the regional tourism development in the regions of Macedonia will be identified. The paper concluding remarks refer to the structure, past issues and future challenges of regional tourism development in Macedonia.

Keywords: tourism policy, regions, hotels, Macedonia.

Регионална политика за развитие на туризма и разпределение на хотелите в Р Македония

Деян Методиевски

Университет „Гоце Делчев“, Штип, Македония

Ясмина Андреева

Университет „Св.Климент Охридски“, София, България

Оливер Филиповски

Университет „Гоце Делчев“, Штип, Македония

Резюме: Предмет на настоящото изследване е регионалното развитие на туризма, което ще бъде разгледано чрез дистрибуцията на хотелите в Македония. За целите на изследването ще бъдат анализирани осемте статистически региони в страната. Регионалното развитие на туризма ще бъде представено под формата на таблици, които обхващат регионалните програми за развитие, посещенията на туристи и техните нощувки, както и регионалната дистрибуция на хотелите. Чрез извършения анализ ще бъдат идентифицирани разликите в регионалното развитие на регионите в Македония. Заклучителните думи и виждания в изследването се отнасят до структурата, миналите състояния и бъдещите предизвикателства относно развитието на регионалния туризъм в Македония.

Ключови думи: туристическа политика, региони, хотели, Македония.

Въведение

Туризмът представлява един от най-мощните и бързо развиващи сегменти на световната икономика, с огромна роля в създаването на работни места и икономически

придобивски за дестинациите (OECD 2018). Според Световната туристическа организация към ООН (UNWTO 2018), туристическите пътувания през 2017 година на международно ниво са достигнали цифрата от 1.323 млн. Туристическото потребление възлиза на 1.340 милиарда щатски долара, а туристическата индустрия участва с 10% в световния брутен вътрешен продукт. Всеки десети служител в света работи в сферата на туризма. Същият ще запази постоянно и положително ниво на развитие от последните 60 години и през следващия период. Прогнозите се движат в полза на Европейският континент, а в годините които следват той ще държи примата на световния туристически пазар и ще бъде основен източник на туристическа оферта, търсене и движение на международни туристи.

Хотелиерската индустрия е един от ключовите сегменти в рамките на съвременния международен туризъм и е тясно свързана с него, т.е. не можем да говорим за развит туризъм ако не съществува развита материално-техническа база за настаняване на туристите. Хотелиерските услуги съществуват още от древността и се появяват като резултат на нуждите от нощувка и изхранване на хората, които пътуват (Стамов, Алексиева 2006). Хотелите се появяват за първи път в Париж през 1669 г., а след това и в Англия през 1760 година като резултат от нарастващия интерес към международен туризъм и търговия (Medlik, Ingram 2000). Нов етап в развитието на хотелиерството настъпва към края на XVIII век, след великите географски открития и техническия прогрес и развитие. Полагат се основите на модерния туризъм и се увеличава броя на пътуванията-в началото благородници, а след това търговци, банкери, индустриалци. През първата половина на XIX век в САЩ се откриват първите луксозни хотели – „Branums city hotel“ в Балтимор през 1825 год. и известния „Tremont hotel“ в Бостон през 1829 год., считан за първия „модерен“ хотел (Sherman 2007).

В миналото, техническия напредък на световно ниво винаги е намирал своето отражение в хотелиерството и е оказвал влияние на качеството на обслужването. Съответно, в тази дейност постепенно са въвеждани следните „придобивки“: През 1846 г. е въведено централно отопление на стаите, през 1859 г. - асансьор, 1881 г. - електрическо осветление, 1907 г. - телефон в стаите, 1927 г. - радио в стаите, 1940 г. - климатици (Bardi, 2007). Хотелиерската база след Втората световна война на глобално ниво бележи постоянно развитие, като най-голяма част от хотелите се намират в Европа и САЩ. През 2000 година в света е имало 16,3 милиона хотелски стаи (Pizam, 2005).

В началото, под хотелиерство се е разбирала дейност, която е свързана с даване на условия за нощуване, докато днес този термин има много по-широка дефиниция. Тя обхваща цялата индустрия относно настаняване и изхранване на туристите, както и цял спектър допълнителни услуги с цел задоволяване на тяхните нужди и потребности по най-добрия възможен начин.

В современните условия на интензивен технически прогрес, материалната база в хотелиерството се развива бързо, постоянно се усъвършенства и модернизира, което допринася за по-голямата конкурентноспособност на пазара, чрез което той самия става хиперконкурентен. Развитието на туризма и хотелиерството води до появата на хотелски вериги (Ivanova et al, 2016). Това са специализирани фирми, които се занимават с хотелиерска дейност и стопанисват повече хотели обединени под общото име на фирмата. Тяхното развитие е резултат на свободното движение на капитал, който е в търсене на сегменти от икономиката гарантиращи печалби (Бъчваров, Тончев 1996).

От аспект на терминологията, в настоящото изследване под хотелиерство разбираме всички обекти за настаняване. Целта на изследването е да се покаже нивото на регионалното развитие на туризма и дистрибуцията на хотелите в Р.Македония. Направеното експлораторно (квалитативно; качествено) изследване даде детайлен поглед върху същността на проблема, което от своя страна може да доведе до по-добро разбиране на регионалната политика за развитие на туризма. Експлораторните изследвания в най-голяма степен водят до описателни резултати (Будиноски 2010). Част от изследването се състои от събиране на съответна и релевантна литература и ползване на вторични източници на данни, като например

Годишници на Националния статистически институт, Програмите за развитие на регионите в Р Македония и техния анализ.

Регионална политика насочена към туристическото развитие и разпределение на туризма и хотелиерството в Р Македония

Региони в Р Македония

За нуждите на изследването са взети предвид не туристическите, а статистическите региони на страната. Има разлика между тях. Така, туристическите региони в Р.Македония са 10 (МЖСПП 2004). В България, статистическите региони са 28, а туристическите са девет (Левков, Лаков 2017). Номенклатурата на териториалните единици за статистика (НТЕС - NUTS), като основа за прибиране, обработка и публикуване на регионална статистика, е въведена от страна на Евростат (статистически уред на Европейската комисия), в сътрудничество с националните статистически институти на страните-членки. Основна цел на класификацията НТЕС е да осигури единно и унифицирано разделение на териториалните единици на регионално ниво. Продуцирането (осигуряването) на съгласувани и сравнителни статистически данни за пазара на труда, земеделието, демографията, образованието, икономиката и др., на ниво на региони, представлява основа за планиране и развитие на регионалната политика на ЕС (ДЗС 2017). В тази насока е и приетия Закон за развитие на същите в Р.Македония. (СВРМ 2007).

Картина 1. Региони в Македония

В Македония съществуват осем статистически региони. След последните промени, Номенклатурата на териториалните единици за статистически цели - НТООД се състои от 5 нива: НТЕС ниво 1 и НТЕС ниво 2 е цялата територия на Македония като административна единица, НТЕС ниво 3 се състои от 8 неадминистративни единици - статистически райони, които се образуват чрез групиране от общините като административни единици от по-нисък ред, НТЕС ниво 4 се състои от 80 общини като административни единици и НТЕС ниво 5 се състои от 1 767 населени места.

Осемте региони в Македония са следните: Вардарски, Източен, Североизточен, Пелагонийски, Североизточен, Югозападен, Полошки и Скопски. В текста по-долу е дадено кратко описание на основните характеристики на регионите (Димитров и др., 2015 г.). В Таблица 1 са представени основните статистически показатели за регионите в Македония (НСИ, 2017).

Таблица 1. Основни статистически показатели за регионите в Македония за 2016 г.

	Местни пътища (км)	Средна нетна заплата (в евро)	Население	Коефициент на безработица (%)	Предприятия
Вардарски	1 049	287.3	152 742	21.6	5 481
Югозападен	1 211	271.5	176 568	16.4	5 713
Източен	1 343	325.9	219 732	33.0	7 323
Югоизточен	833	284.6	173 550	14.1	5 972
Пелагонийски	1 261	334.9	230 387	19.0	8 061
Положки	1 568	349.3	320 560	26.4	8 032
Североизточен	1 077	275.6	176 201	42.2	4 095
Скопски	1 407	426.7	622 750	22.3	26 842
Общо	9 749	363.2	2 072 490	23.7	71 519

Вардарският регион се простира в централната част на Република Македония и обхваща централната водосборна зона на река Вардар, както и долните течения на притоците Брегалница, Църна река и най-западната част на Овче Поле. Той обхваща 7.4% от общото население и 16.2% от територията на Македония (територията на Македония е 25.713 км²). Регионът обхваща басейните на големите котловини Велешка и Тиквешка, които са "винарски рай" за ценителите на грозде и вино. Административната територия на региона е разделена на девет общини (Чашка, Кавадарци, Росоман, Неготино, Градско, Велес, Лозово, Демир Капия и Свети Николе) с 215 населени места, от които пет са градски (Велес, Неготино, Кавадарци, Демир Капия и Свети Николе) и 210 селски населени места. Административният център на региона е Велес с 45 000 жители.

Югозападният регион обхваща басейните на котловините на Охрид и Струга заедно с езерото, котловините на Кичево и Дебър и района на Порече, с водосборните басейни на реките Треска и част от Черен Дрим. Този регион обхваща 9 общини: Охрид, Дебърца, Струга, Вевчани, Център Жупа, Дебър, Кичево, Плашница и Македонски Брод) с 286 населени места, от които 281 са селски и 5 градски селища (Охрид, Струга, Кичево, Дебър и Македонски Брод). Административният център на региона е Охрид с 42 000 жители. В региона живее 10,6% от цялото население на Македония, което се простира на 13,4% от общата повърхност на страната.

Източният регион обхваща басейна на река Брегалница с районите Малешевия, Пияанец, Кочанско поле, Слан Дол и представлява котловинен, речен и планински регион. Този регион включва 11 общини (Щип, Карбинци, Чешиново - Облешево, Пробищип, Кочани, Зърновци, Винаца, Македонска Каменица, Делчево и Берово) с 217 населени места, 209 от които са селски и 8 градски. Административен център е Щип с 47 000 жители. Регионът заема 14,2% от цялата територия на Македония с 8,5% от общото население.

Югоизточният регион обхваща басейна на котловините Струмица - Радовиш и Гевгелия - Валандово, т.е. дренажната зона на р. Струмица и долното водосборище на река Вардар. Туристическите форми, които се практикуват в този регион, са: езерен, спа, планински, селски, транзитен, индустрия на хазартни игри - казино туризъм и различни видове алтернативен туризъм. Този регион включва 10 общини (Струмица, Радовиш, Конче, Ново Село, Василево, Босилово, Дойран, Богданци, Валандово и Гевгелия) с 188 населени места, 183 от които са селски и 5 градски (Струмица, Радовиш, Гевгелия и Богданци). Административен център е Струмица с 35 000 жители. В региона живее 8.4% от общото население в Македония, а се простира върху 10.9% от общата площ на страната.

Пелагонийският регион обхваща басейните на котловините Пелагония и Преспа. Този регион включва 9 общини (Битоля, Демир Хисар, Кривогашани, Крушево, Могила, Прилеп, Ресен, Новаци и Долнени) с 343 населени места, от които 338 са селски и 5 градски (Битоля, Прилеп, Ресен, Крушево и Демир Хисар). Административният център на региона е Битоля. Този регион е най-големия и обхваща 18.9% от повърхността на Македония, но е един от

най-слабо населените региони, с гъстота на населението от 48. 8 жители на км². В него живее 11,1% от общото население на страната.

Положният регион обхваща Положката котловина, планините Маврово, планинския масив Бистра и долината на река Радика. В района има 9 общини (Тетово, Теарце, Йегуновце, Желино, Боговинье, Гостивар, Бървеница, Врабчище, Маврово и Ростуша) с 184 населени места, от които 182 са селски и 2 градски (Тетово и Гостивар). Административният център на региона е Тетово с 53 000 жители. Регионът обхваща 9.7% от общата площ на страната и в него живее 15.5% от общото население.

Североизточният регион обхваща общините в крайната североизточна част на Република Македония по границата с Република Сърбия, т.е. водосборния басейн на р. Пчиня и Крива Река. В този регион влизат 6 общини (Куманово, Липково, Старо Нагоричане, Ранковце, Кратово и Крива Паланка) с 192 населени места, от които 189 са селски и 3 градски (Куманово, Крива Паланка и Кратово). Административният център на региона е Куманово с 76 000 жители. Регионът е един от най-малките и заема 9,3% от общата площ на Македония, с население от 8.5% от общия брой жители.

Скопският регион обхваща басейна на Скопската котловина и е основният културен, политически, икономически и образователен център в Македония. Градската зона на главния град Скопие се състои от десет общини: Център, Карпош, Кисела Вода, Аеродром, Гази Баба, Бутел, Чаир, Гьорче Петров, Сарай и Шуто Оризари. Останалите седем общини заемат останалата част от Скопската котловина и това са общините Сопище, Студеничани, Зелениково, Петровец, Илинден, Арачиново и Община Чучер- Сандево. Този район изобилства с природни и културно-исторически обекти: Археологическият комплекс Скупи, крепостта Кале, акведукта, базара на стария град, множество църкви и манастири и др. Регионът успешно развива градски, спа, транзитен и алтернативен туризъм. Този регион е най-малък по площ и заема само 7.3% от общата територия на страната, но е най-гъсто населен с 30,0% от общото население и същевременно е и най-гъсто населеният регион с 343.5 жители на км².

Застъпеност на туризма в програмите за развитие на регионите

В Македония, отправната точка за планиране на регионалното развитие се съдържа в Стратегията за регионално развитие за периода 2009-2019 г. (СВРМ 2009). Осемте региони в Македония са разработили програми за цялостно развитие с планове за действие, които съдържат цели, мерки и дейности. Програмите за развитие се осъществяват от всички заинтересовани страни от региона (правителствен, частен и неправителствен сектор) чрез семинари, дискусии, изследвания, SWOT и PEST анализи. Таблица 2 обхваща програмите за развитие на регионите в Македония, които се отнасят до дейностите, свързани с туризма, с поставените цели и приоритети. Съответните приоритети също имат свои собствени мерки, описани в програмите за развитие, но не са включени в диаграмата. Програмите са взети от официалните уебсайтове на осемте регионални Центри за развитие.

Таблица 2. Анализ на програмите за развитие на регионите в областта на туризма

Програма за развитие на Вардарския регион - 2008 г. vardarregion.gov.mk	Туризъм, култура и спорт (Стратегическа цел 2 от 6)	1. Насърчаване на интегрирано туристическо предложение (3 мерки) 2. Развитие на транзитен, устойчив, културен и винен туризъм (3 мерки) 3. Развитие на езерен, зимен и ловен туризъм (научно-изследователска защита и развитие на природните туристически потенциали) (4 мерки)

		4. Утвърждаване и популяризиране на археологическото и културното наследство (5 мерки) 5. Утвърждаване и развитие на спорта в региона (5 мерки)
Източен регион (Източна регионална програма за развитие 2015-2019) eastregion.mk	Източният регион е туристическа дестинация, известна с разнообразните селективни видове туризъм (стратегическа цел 5 от 5)	1. Развитие на селективни видове туризъм (планински, селски, културен и спа туризъм) (5 мерки) 2. Укрепване на институционалния и човешки капацитет за развитие в туристическия сектор (5 мерки)
Югозападен регион (Програма за развитие на Югозападния регион 2015-2019 г.) southwestregion.mk	Развитие на туризма, свързани с природното и културното наследство (Стратегическа цел 3 от 4)	1. Развитие на инфраструктурата и подобряване на поддръждането на природни и културни забележителности във функция на туризма (5 мерки) 2. Укрепване на капацитета за развитие на туризма с цел почти равномерно разпределение на туристическия оборот в рамките на региона (4 мерки)
Югоизточен регион (Програма за развитие на Югоизточния регион 2015-2019) rdc.mk/southeastregion/	Устойчиво развитие на туризма и културата (Стратегическа цел 2 от 6)	1. Развитие на туристическа и културна инфраструктура (5 мерки) 2. Интегриране на туристическата оферта и популяризиране на туристическата дестинация (6 мерки) 3. Развитие и свързване в мрежа на човешките ресурси (5 мерки)
Регион Пелагония (Програма за развитие на региона Пелагония 2015-2019) pelagonijaregion.mk	Развитие на Пелагония като конкурентна туристическа дестинация и популяризиране на регионалната културна идентичност (Стратегическа цел 2 от 6)	1. Подобряване и обогатяване на туристическата оферта на региона (6 мерки) 2. Насърчаване и опазване на културата и културното наследство (6 мерки)
Регион Полог (Програма за развитие на региона Полог 2015-2019) rdcpolog.mk	Устойчиво развитие на центровете за спорт и отдих в региона чрез валоризиране на природните и културните ценности (Стратегическа цел 3 от 4)	1. Развитие на инфраструктура и кетъринг - настаняване (4 мерки) 2. Укрепване на институционалния капацитет за развитие на туризма (ЛЕР, туристически бюра) (4 мерки) 3. Укрепване на кълъстерната дейност и активиране на туристическите ресурси (3 мерки)
Североизточен регион (Програма за развитие на Североизточния регион 2015-2019) northeastregion.gov.mk	Устойчиво развитие на селските райони чрез развиване на конкурентно регионално туристическо предложение, съживяване на селските райони и създаване на условия за по-добро развитие на селското стопанство (Стратегическа цел 4 от 4)	1. Развитие на алтернативни видове туризъм (2 мерки) 2. Подобряване на туристическата инфраструктура (7 мерки) 3. Укрепване на капацитета за развитие на туризма (3 мерки)
Регион Скопие (Програма за развитие на региона Скопие 2015-2019) skopjeregion.gov.mk	Устойчиво използване на природното и културното наследство във функция на туризма (Стратегическа цел 4 от 4)	1. Укрепване на капацитета и партньорството в процеса на използване на природното и културно наследство за развитие на туризма (5 мерки) 2. Подобряване на туристическата инфраструктура (4 мерки) 3. Проектиране на разпознаваема регионална туристическа оферта (3 мерки)

От таблицата по-горе може да се забележи, че всички региони в програмите си за развитие имат за стратегическа цел туризма. Три региона - Пелагонийски, Югоизточен и Вардарски, по значение поставят туризма като стратегическа цел № 2, а останалите региони като 3, 4 или 5. Най-често стратегическите цели за развитие на регионите са насочени към приоритети като: подобряване на туристическата инфраструктура, партньорства и туристическа оферта. За реализирането на приоритетите се използват от 3 до 6 мерки, заедно с подходящите активности.

Разпределение на туризма в Македония

Регионалната статистика, свързана с туризма в Македония показва следните данни (НСИ 2017). Най-много вътрешни туристи през 2016 г. са отчетени в Югозападния регион (43,70%), а най-малко в Североизточния (0,79%). От друга страна, по-голямата част от чуждестранните туристи са посетили Скопие (42,67%), а най-малко на Североизтока (1,38%).

Броят на туристите през 2016 г. е 856 843, от които 40.4% са вътрешни туристи, а 59.6% са чуждестранни (Таблица 3). В сравнение с последните години се наблюдава постоянно нарастване на чуждестранните туристи в общия брой на туристите. Според страната на принадлежност на чуждестранните туристи, посетили Македония през 2016 год., най-многобройни са туристите от Турция, след това туристите от Сърбия, Гърция, България, Холандия, Албания, Косово, Германия, Хърватия, Полша, Италия, САЩ, Словения, Румъния и др.

Таблица 3. Брой на туристи в Македония за 2016 г. по статистически региони

Региони	Общо туристи	Местни	Чуждестранни
Вардарски	26 064	8 375	17 689
Източен	30 568	20 643	9 925
Югозападен	322 334	151 347	170 987
Югоизточен	135 092	82 907	52 185
Пелагония	58 355	37 012	21 343
Полог	27 318	13 805	13 513
Североизточен	9 774	2 730	7 044
Скопие	247 338	29 540	217 798
Общо	856 843	346 359	510 484

Таблица 4. Брой нощувки в Македония за 2016 г. по статистически райони

Региони	Общо нощувки	Местни	Чуждестранни
Вардарски	41 643	16 557	25 086
Източен	66 515	44 645	21 870
Югозападен	1 228 617	778 189	450 428
Югоизточен	437 607	342 646	94 961
Пелагония	141 153	90 028	51 125
Полог	52 590	24 887	27 703
Североизточен	13 751	3 465	10 286
Скопие	479 284	106 726	372 558
Общо	2 461 160	1 407 143	1 054 017

Броят на нощувките през 2016 г. възлиза на 2 461 160, от които около 57,2 % се падат на вътрешните туристи, а около 42.8 % на чуждестранните туристи (табл. 4). В броя на нощувките наблюдаваме и тенденция за увеличение на дяла на чуждестранните туристи в сравнение с последните години. Най-голям брой нощувки се реализират в Югозападния район.

Разпределение на хотелския бизнес в Македония

Според данните, представени в Таблица 5, най-много обекти за настаняване, брой на стаи и брой на легла има в Югозападния регион, следвани от Скопския, Пелагонийския, Югоизточния и Положкия, а най-малко в Източния, Вардарския и Североизточния. Също така, броят на нощувките и туристическите пристигания в тези региони е най-нисък. Югозападния регион, където се намира Охридското езеро представлява една от най-популярните туристически дестинации в Македония, следвана от Скопския регион с град Скопие, в който най-много пребивават чуждестранни и бизнес туристи, Югоизточния регион, който е характерен с Дойранското езеро и казино туризма в Гевгелия, както и Пелагонийския регион, благодарение на езерото Преспа.

Таблица 5. Капацитет на местата за настаняване в Македония за 2016 г. по статистически региони

Региони	Настаняване	Брой стаи	Брой легла
Вардарски	24	699	1 818
Източен регион	40	6 69	1 985
Югозападен	134	16 472	42 105
Югоизточен регион	80	2 443	6 438
Регион Пелагония	101	3 417	10 078
Регион Полог	52	1 142	3 507
Североизточен регион	18	361	727
Регион Скопие	125	3 102	6 510
Общо	574	28 305	73 168

От реализираните нощувки на туристи по видове бизнес-единици в Македония за 2016 г. може да се отбележи, че най-многобройни са нощувките в хотелите, следвани от къщи, апартаменти за почивка и стаи под наем, бани и спа, детски курорти и др. (Таблица 6).

Таблица 6. Пристигания и нощувки на туристите по видове бизнес единици в Македония през 2016 г.

Бизнес звена	Стаи	Туристи	Нощувки
Хотели (1, 2, 3, 4 и 5 *)	230	632 657	1 253 495
Хотели *****	20	151 225	288 176
Хотели ****	61	273 516	543 106
Хотели ***	67	137 666	281 919
Хотели **	48	54 098	107 370
Хотели *	34	16 152	32 924
Пансионни	3	965	1 738
Мотели	19	11 659	16 081
Туристически апартаменти	1	1 563	4 122
Стаи за нощувки	24	10 735	17 666
Спа и бани	6	28 276	227 919
Планински или ловни домове и къщи	3	1 152	1 537
Работнически курорти	44	13 842	46 505
Детски курорти	16	11 214	55 153
Къмпинги	13	11 947	39 845
Къщи, ваканционни къщи и стаи под наем	118	117 039	762 544
Временни места за настаняване	3	591	2 112
Спални купета	1	2 617	2 617
Некласифицирани помещения за настаняване	93	12 586	29 826
Общо	574	856 843	2 461 160

Разпределение на категоризирани хотели

Категоризацията на заведенията за настаняване със звезди първо се намира в пътеводителите, предназначени за туристи от Mariana Starke в началото на XIX век. По-късно пътеводителите от Karl Baedeker и John Murray предприемат тази практика, първо използвайки я за интересни места на туристите, а по-късно за хотели. Пътеводителите на Michelin в началото на 20-ти век въвеждат категоризация на звездите в ресторантите. В Македония, през 1923 г. е приет Правилник за работа и престой на чужденци в хотелите (Ташков, Методиевски 2018). Първата категоризация на хотелите на ниво на бивша Югославия е от 1946 г. (Frlic 1949), а в Македония като част от Югославия, Комитетът за туризъм носи Правилник за категоризация през 1973 г. (Цицковски 1980).

Категоризацията на обектите за настаняване със звезди е официално въведена за първи път от Швейцарската хотелска асоциация през 1979 г. (Ташков, Методиевски 2018). Оттогава започва да се използва категоризация със звезди по целия свят. В Европа, въпреки положените усилия, все още няма нито единна система за категоризация на местата за настаняване, но всяка страна има своя собствена категоризация (в някои страни тя варира от регион до регион или град до град). В някои европейски страни като Финландия няма система за категоризация, а се вземат предвид онлайн реютата на хотели (Foris 2014). В други страни (като Македония), категоризацията е задължителна според закона, а в трети страни има категоризация, но не е задължителна (най-често се върши от националните хотелиерски сдружения и асоциации). Съществуват страни, в които държавата предоставя компетенциите за категоризиране на националните сдружения и асоциации. В Румъния например, местата за настаняване в селския туризъм се категоризират самостоятелно от собствениците, а след известно време Комисията за категоризация проверява дали категорията е подходяща за обекта (Metodijski 2012).

Определянето на категории има за цел да подчертае предимството на даден обект спрямо друг, така че клиентът да може да получи представа за нивото на качеството на този обект. Съществуват различни критерии за категоризация в света, а общоприети от повечето страни са: материална техническа база, оборудване, персонал, допълнителни услуги и т.н. В Европа има около 30-ина системи за категоризация, а най-често срещани са следните (ECC Net 2009): Европейската система - система на звезди, система на букви, система на "корони", система на нивата. Съществува и категоризация на базата на диаманти, която се извършва от Американската автомобилна асоциация.

Таблица 7. Общ преглед на категоризираните хотели в Македония през 2016 г. по региони

Категория звезди (*)	*	**	***	****	*****	Общо
Вардарски регион	3	3	4	2	1	13
Източен регион	3	7	6	3	1	20
Югозападен регион	6	24	28	18	3	79
Югоизточен регион	4	5	1	4	4	18
Регион Пелагония	5	5	7	5	/	22
Регион Полог	3	6	13	6	1	29
Североизточен регион	6	2	1	2	/	11
Регион Скопие	13	12	25	30	7	87
Общо	43	64	85	70	17	279

Правилникът за категоризация на хотели, мотели и пансиони от 2013 г. (СВРМ 2013) дава следните критерии за категоризация на хотелите в Македония: сграда, обзавеждане и оборудване, обслужване, развлекателни дейности, график на офертата и конферентни съоръжения. Подходящите критерии носят определен брой точки, а за да се получи подходящата категория, са необходими определени точки. За получаване на категорията се подава съответно искане до Министерството на икономиката, последвано от посещение на съоръжението от страна на Комисията за категоризиране и определяне на категорията. Според

регистъра на категоризирани хотели, който се води от Сектора за туризъм към Министерството на икономиката (МИ 2016), в Македония през 2016 г. има 279 категоризирани хотели. От тях 17 са пет звездни, 70 са 4 звездни, 85 или повечето от тях са 3 звезди, 64 са 2 звезди и 43 с 1 звезда.

От таблицата 7 може да се отбележи, че най-големият брой категоризирани хотели се намират в Скопския регион (87), след това следва Югозападния с 79, Положкия с 29, а най-малко категоризирани хотели има в Североизточния регион - 11. Най-много хотели (7) с пет звезди се намират в региона на Скопие, поради бизнес туризма, развит в този регион.

Заклучение

Настоящото изследване има за предмет регионалното развитие на туризма и разпределението на хотели в Македония. За нуждите му бяха проведени проучвания, които допринесоха за намирането на същността на проблема с цел по-добро разбиране на регионалната политика за развитие на туризма. Анализът е направен въз основа на съответна литература и чрез използването на вторични източници на данни като годишен Доклад от статистическата служба и програмите за развитие на регионите в Македония.

За целите на изследването се разглеждат статистическите региони на планиране в Р.Македония, а не туристическите. Осемте региони в Македония, които са представени в статията са следните: Вардарски, Източен, Североизточен, Пелагонийски, Североизточен, Югозападен, Положки и Скопски. Тези региони имат свои специфични характеристики и природни и културни ценности, които са потенциал за развитие на туризма. Всички региони са разработили програми за развитие, в които, като част от стратегическите цели, туризмът е обхванат чрез дефинирани приоритети и мерки (дейности) в посока на неговото развитие.

Що се отнася до разпределението на туризма и хотелиерството в Македония, броят на туристите през 2016 г. възлиза на 856 843, от които 346 359 са местни туристи, а 510 484 са чуждестранни туристи. Повечето местни туристи са регистрирани в Югозападния регион, а най-малко в Североизточния регион. От друга страна, най-много чуждестранни туристи са посетили Скопския регион - 217 798, а най-малко Североизточния регион. Броят на нощувките през 2016 г. възлиза на 2 461 160, от които около 1 407 143 се падат на местни туристи, а около 1 054 017 на чуждестранни туристи. Най-голям брой нощувки се реализират в Югозападния регион, главно поради природните и културни ресурси на Охридското езеро. По отношение броя на туристите и нощувките се наблюдава тенденция на увеличаване в сравнение с предходните години, което е в съответствие с глобалните тенденции в развитието на туризма. В Македония през 2016 г. имаше 279 категоризирани хотели. От тях 17 са с пет звезди, 70 с 4 звезди, 85 или по-голямата част са с 3 звезди, 64 с 2 звезди и 43 с 1 звезда. Най-големият брой категоризирани хотели се намират в Скопския регион - 87, след което следва Югозападния с 79, Положкия с 29, а най-малко категоризирани хотели има в Североизточния регион - 11. Най-много хотели (7) с пет звезди се намират в Скопския регион, поради бизнес туризма развит там.

Използвана литература

1. Bardi, J. (2007) Hotel front office management. New Jersey: John Wiley and Sons.
2. ECC Net (2009) Classification of hotel establishments within the EU. The European Consumer Centres' Network.
3. Foris, D. (2014) Comparative Analysis of Hotel Classification and Quality Mark in Hospitality. Journal of Tourism and Hospitality Management, 2 (1), pp. 26-39
4. Frlic, A. (1949) Hoteljerstvo: Hotelsko osoblje I poslovna tehnika. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske.
5. Ivanova, M., Ivanov, S., Magnini, V. (2016) The Routledge Handbook of Hotel Chain Management. New York: Routledge.

6. Левков, К., Лаков, П. (2017) Туристическите райони на България – състояние и проблеми. Научна конференция на тема „Регионална икономика и устойчиво развитие“. Научноизследователски институт при Икономически университет – Варна.
7. Medlik, S., Ingram, H. (2000) The business of hotels. Oxford: Butterworth-Heinemann.
8. OECD (2018) OECD Tourism Trends and Policies 2018. Paris: OECD Publishing.
9. Pizam, A. (2005) International encyclopedia of hospitality management. Oxford: Butterworth-Heinemann.
10. Sherman, R. (2007) Class acts: service and inequality in luxury hotels. Berkley: University of California Press.
11. UNWTO (2018) UNWTO Tourism Highlights, 2018 Edition. Madrid: UNWTO.
12. Будиноски, М. (2010) Истражување на туристичкиот пазар. Скопје: УТМС.
13. Бъчваров, М., Тончев, Ц. (1996) Основи на туризъм. София: Тилия.
14. ДЗС (2017) Регионите во Република Македонија. Скопје: Државен завод за статистика на Република Македонија.
15. Димитров, Н., Ташков, Н., Методијески, Д. (2015) Водич низ регионите на Македонија. Скопје: Државна агенција за поддршка и промоција на туризмот.
16. МЕ (2016) Регистар на категоризирани хотели во Македонија. Скопје: Министерство за економија, Сектор за туризам и угостителство.
17. Методијески, Д. (2012) Туризмът во руралните средини. Скопје: Современост.
18. МЖСПП (2004) Просторен план на Република Македонија – Стратегија за просторен развој. Скопје: Министерство за животна средина и просторно планирање.
19. СВРМ (2007) Закон за рамномерен регионален развој. Службен весник на Република Македонија, бр. 63.
20. СВРМ (2009) Стратегија за регионален развој на Македонија 2009-2019. Службен весник на Република Македонија, бр. 119.
21. СВРМ (2013) Правилник за изменување на Правилникот за услови за категоризација на објектите за вршење на угостителска дејност. Службен весник на Република Македонија, бр. 41.
22. Стамов, С., Алексиева, Й. (2006) Хотелиерство. Пловдив: Кота.
23. Ташков, Н., Методијески, Д. (2018) Хотелиерство. Штип: УГД.
24. Цицковски, А. (1980) Хотелско работење. Битола: Универзитет во Битола.